

29/09/2025

Σπυρίδων Περιστέρης, 1913-1998: Ο γλυκύφθογγος μελωδός της Ορθοδοξίας

/ [Γνώμες](#)

Ο μέγας εν ιεροψάλταις, διδασκάλοις και ερευνηταίς της λαϊκής μας παράδοσης Σπυρίδων Περιστέρης κοιμήθη εν Κυρίω πριν από 27 έτη, την 14η Σεπτεμβρίου 1998, ημέρα της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού.

• Γράφει ο π. Ιωάννης Μπούτσης, Διάκονος Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών

Ως Ορθόδοξος κληρικός και το πάλαι ιεροψάλτης, η επέτειος της κοιμήσεως του Σπυρίδωνος Περιστέρη αποτελεί για μένα όχι μόνο στιγμή μνημοσύνου, αλλά και δοξολογίας κι ευχαριστίας. Διότι, έκτοτε, κάθε Σεπτέμβριος, μήνας που φέρει τη σφραγίδα αυτής της απώλειας, καθίσταται περίοδος στοχασμού και ευγνωμοσύνης για έναν άνθρωπο που με τη φωνή του ύψωσε την ψαλτική τέχνη σε ουράνιο ύμνο, με μια φωνή που «σε κάνει χριστιανό», όπως εύστοχα έχει γραφτεί — και η οποία έφτανε μέσω των ερτζιανών κυμάτων και των ηχογραφήσεων στα πέρατα της οικουμένης.

Γεννημένος τον Μάιο του 1913 στη Ροδοδάφνη Αιγιαλείας, ο Σπυρίδων Περιστέρης υπήρξε κάτι περισσότερο από πρωτοψάλτης και μουσικοδιδάσκαλος: υπήρξε φάρος της ελληνικής μουσικής κληρονομιάς, συνδυάζοντας τη βυζαντινή ψαλτική με τη δημοτική παράδοση. Η ζωή του, γεμάτη αφοσίωση στην Εκκλησία και τον πολιτισμό, αποτελεί υπόδειγμα για κάθε ιεροψάλτη και κληρικό. Ακόμη και ο «Ριζοσπάστης», το επίσημο όργανο του ΚΚΕ, σε μια σπάνια στιγμή αναγνώρισης, αφιέρωσε νεκρολογία στον «μάστορα της ψαλτικής τέχνης», εξαίροντας όχι μόνο τη φωνή του, αλλά και την ακάματη εργασία του στην αποθησαύριση του λαϊκού μας πολιτισμού. Αυτή η καθολική εκτίμηση υπογραμμίζει την οικουμενικότητα του έργου του, που ξεπέρασε ιδεολογίες και ένωσε καρδιές.

Η ζωή του Σπυρίδωνος Περιστέρη ξεκινά σε ένα σπιτικό όπου η μουσική ήταν ο ίδιος ο αέρας που ανέπνεαν. Ήταν μικρότερο από τα εννέα παιδιά του Δημητρίου, ιατροφιλοσόφου, μουσικολόγου και ουσιώδους ρέκτη της βυζαντινής και δημοτικής μουσικής, όθεν και τα πρώτα νάματα. Όπως ο ίδιος ο Περιστέρης έχει δηλώσει, «μέσα στο καλλιτεχνικό περιβάλλον του πατρικού μου σπιτιού, όπου η μια κόρη τραγουδούσε αρμονικά και τ' άλλο παιδί υποβλητικά έψελνε, κι άλλα συνόδευαν με το βιολί ή με τον αυλό, κι όπου ο πατέρας άπλωνε μια ατμόσφαιρα μουσικολαογραφικής δράσης, αναθράφηκα και εγώ και μυήθηκα από τον ίδιο στο ωραίο αυτό έργο...». Αυτή η ζύμωση με τη μουσική διαμόρφωσε την ψυχή του, όλως αγλαοκάρπως.

Οι πρώτοι του δάσκαλοι, πέρα από τον πατέρα του, ήταν ο Θεόδωρος Βλάχος, πρωτοψάλτης της Μητρόπολης Αιγίου, και ο διαπρεπής μουσικολόγος Κωνσταντίνος Ψάχος, φίλος της οικογένειας. Από αυτούς έμαθε την ακρίβεια της ψαλτικής και την πνευματικότητα του μέλους, σαν να του εμπιστεύτηκαν έναν θησαυρό που θα διαφύλασσε για πάντα. Ήδη από τα δώδεκά του, ο μικρός Σπύρος ξεχώριζε, ψάλλοντας τον πρώτο του Απόστολο στον ναό του Αγίου Σπυρίδωνος

στη Ροδοδάφνη, το όνομα του οποίου έφερε ως φόρο τιμής στον πολιούχο του χωριού. Αυτή η πρώιμη επαφή με το αναλόγιο προμήνυε τη μελλοντική του πορεία.

Μετά την αποφοίτησή του από το Γυμνάσιο του Αιγίου, ο Περιστερής κατέβηκε στην Αθήνα για να σπουδάσει νομική στο Πανεπιστήμιο. Ωστόσο, η καρδιά του βρισκόταν αλλού. Ύστερα από δύο χρόνια, ακολουθώντας την προτροπή του πατέρα του και το δικό του εσωτερικό κάλεσμα, εγκατέλειψε τη νομική για να αφοσιωθεί στη μουσικολογία και τη λαογραφία. Από το 1930 έως το 1934, φοιτούσε στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Αθηνών υπό τον Νικόλαο Παππά, αποκτώντας πτυχίο με άριστα παμψηφεί. Παράλληλα, σπούδασε θεωρητικά και αρμονία με τον Φιλοκτήτη Οικονομίδη, ενώ ως υπότροφος του Ωδείου διδάχθηκε φωνητική, πιάνο και βιολί για τέσσερα χρόνια: με αυτήν την ολοκληρωμένη παιδεία κατέστη όχι μόνο ψάλτης, αλλά και βαθύς γνώστης της μουσικής στην ολοκληρία της.

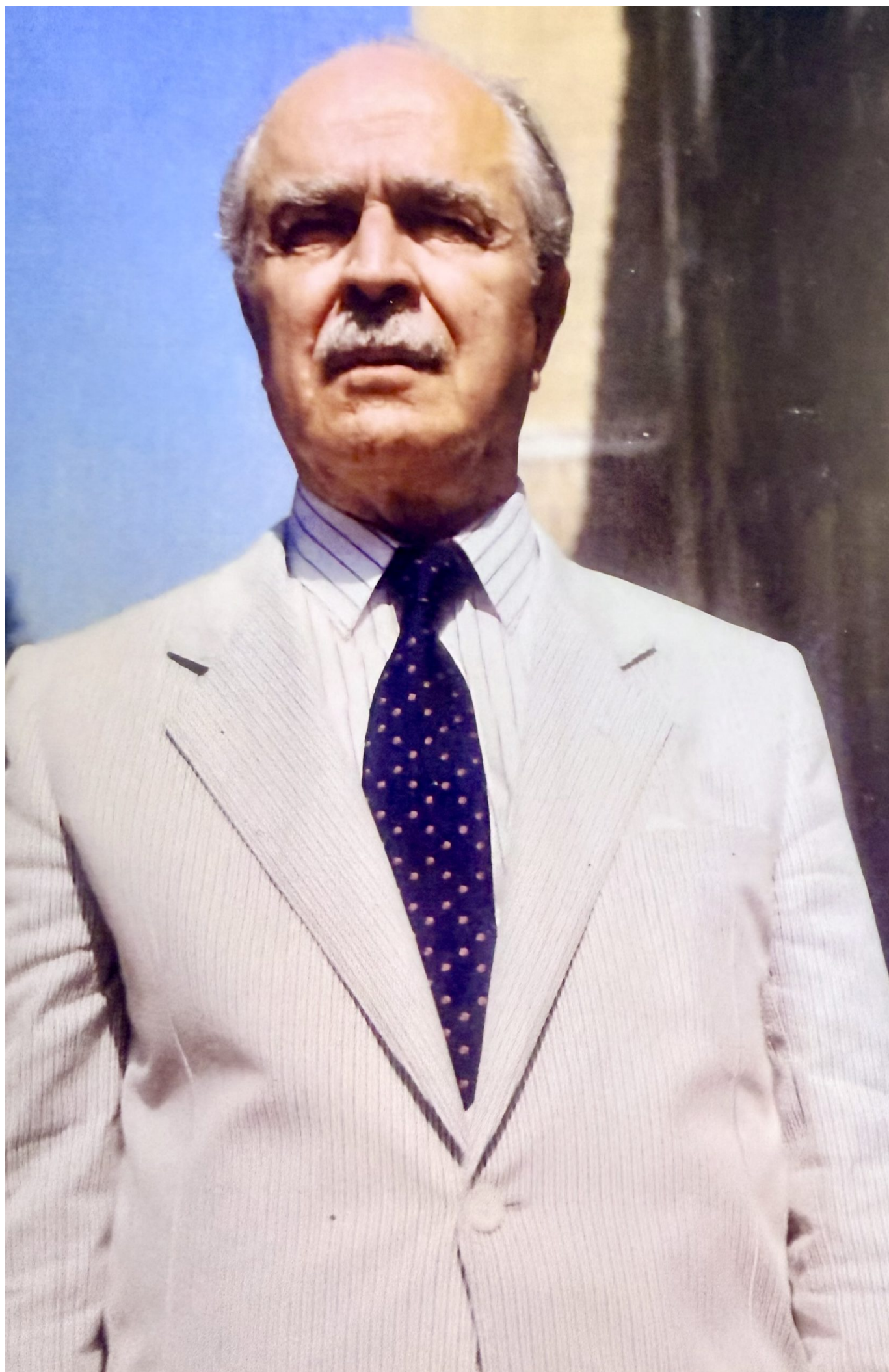

Η διδακτική του σταδιοδρομία ξεκίνησε δυναμικά: για τρία χρόνια δίδαξε Μουσική Παιδαγωγία στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία και στο διδασκαλείο μετεκπαίδευσης δασκάλων. Από το 1936 έως το 1951, υπηρέτησε ως καθηγητής μουσικής σε διάφορα γυμνάσια, ενώ το 1937 διορίστηκε καθηγητής βυζαντινής μουσικής στο Ωδείο Αθηνών, θέση που διατήρησε μέχρι την κοίμησή του. Παράλληλα, ανέλαβε καθήκοντα πρωτοψάλτη σε πλήθος ναών, όμως το 1951, με

εντολή του Αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος, ανέλαβε το αναλόγιο του Μητροπολιτικού Ναού Αθηνών, όπου δημιούργησε έναν υποδειγματικό βυζαντινό χορό. Αυτή η καινοτομία, σε μια εποχή που η δυτική μουσική κυριαρχούσε, μετέτρεψε τον ναό σε κέντρο πνευματικής και καλλιτεχνικής ακτινοβολίας, όπως παρατήρησε ο Φώτης Κόντογλου το 1952.

Η συνεισφορά του Σπυρίδωνος Περιστέρη εκτείνεται σε δύο πεδία: την ψαλτική τέχνη και τη λαογραφία, καθιστώντας τον έναν από τους κορυφαίους θεματοφύλακες της ελληνικής παράδοσης. Ως καθηγητής στο Ωδείο Αθηνών και στο Θεολογικό Οικοτροφείο της Αποστολικής Διακονίας, ανέδειξε εκατοντάδες μαθητές, μεταδίδοντας με σεμνότητα και ακρίβεια την τέχνη της ψαλτικής. Οι μαθητές του, που σήμερα κοσμούν αναλόγια στην Ελλάδα και το εξωτερικό, έμαθαν όχι μόνο τεχνική, αλλά και το ήθος της διακονίας. Η ψαλτική του, όπως σημειώνεται, δεν ήταν απλή απόδοση μελωδίας, αλλά προσευχή. «Προσευχόταν μάλλον παρά έψαλλε», όπως έχει προσφυώς γραφεί, υπογραμμίζοντας τη βαθιά πίστη που διαπερνούσε κάθε του ύμνο. Η τεχνοτροπία του, λιτή αλλά μεγαλόπρεπη, χωρίς μελωδικούς ακροβατισμούς, ακολουθούσε πιστά τις παραδοσιακές γραμμές, δημιουργώντας μια «Σχολή Περιστέρη» που έγινε οδοδείκτης για την Ορθόδοξη ψαλμωδία.

Στη λαογραφία, η εργασία του υπήρξε εξίσου μνημειώδης. Από το 1954, υπηρετώντας στο Κέντρο Ερευνών Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών μέχρι το 1971, αποδελτίωσε και ταξινόμησε πάνω από χίλια δημοτικά τραγούδια, ταξιθεύοντας σε χωριά υπό δύσκολες συνθήκες. Το βιβλίο του «Δημοτικά Τραγούδια Ηπείρου και Μωρηά» (1950) αποτελεί μνημείο αυτής της προσπάθειας, ενώ μέσω ραδιοφωνικών εκπομπών από τη δεκαετία του 1930 προήγαγε τη δημοτική και βυζαντινή μουσική, σε μια εποχή που αυτά δεν απολάμβαναν κατ' ανάγκην τον σημερινό και εύλογο θαυμασμό. Εξ ου και η επισήμανση του «Ριζοσπάστη» κατά τη νεκρολογία του το 1998 είναι ακριβής και πολύτιμη, γράφοντας μεταξύ άλλων: «σε μια εποχή κατά την οποία η δημοτική μουσική θεωρούνταν ως μουσική των άξεστων και αμαθών χωρικών και η βυζαντινή μουσική των παπάδων και θρησκόληπτων, ο Σπ. Περιστέρης αγωνίστηκε ν' αποδείξει ότι τα δύο αυτά είδη μουσικής είναι από τα βασικότερα πολιτισμικά μας στοιχεία. Ως καθηγητής της Βυζαντινής Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών, ο Σπ. Περιστέρης δίδαξε τον ορθό τρόπο έκφρασης του βυζαντινού μέλους. Για τη σημαντική προσφορά του, πριν δύο χρόνια, αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών». Διαπιστώνουμε, λοιπόν, σε ποια εμβέλεια χώρων και «ακροατηρίων» έφτανε και φτάνει η συνεισφορά, μαρτυρία και επίδραση του Σπυρίδωνος Περιστέρη — και πόσοι του δηλώνουν την ευγνωμοσύνη τους.

Σεμνός, αθόρυβος, με ακλόνητη αφοσίωση στην Ορθοδοξία και στην παράδοσή μας, ο Περιστέρης έβλεπε την ψαλτική ως ιερή αποστολή. «Χωρίς θεολογικό και φιλολογικό υπόβαθρο», έλεγε, «η ψαλτική περιορίζεται σε άψυχη μελωδία». Η φωνή του, γεμάτη ευλυγισία και πλαστικότητα, γινόταν διάυλος πνευματικής εμπειρίας, μεταφέροντας τους πιστούς σε μια μυσταγωγία που συνδύαζε λόγο και μέλος. Η επίδρασή του υπήρξε παγκόσμια: μαθητές του ίδρυσαν το Ίδρυμα «Σπύρος Δ. Περιστέρης» στην Αστόρια της Νέας Υόρκης το 1995, ενώ η φήμη του έφτασε στην Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο και τη Γενεύη. Τιμήθηκε με διακρίσεις από τα Πατριαρχεία Ιεροσολύμων και Αλεξανδρείας, με «Ευαρέσκεια» από την Ιερά Σύνοδο (1982), μετάλλιο από τον Αρχιεπίσκοπο Σερραφείμ, βράβευση από την Ακαδημία Αθηνών (1986) και αναγόρευση σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών (1996), μαζί με τον Σίμωνα Καρρά. Συμμετείχε σε μεγάλες και σημαίνουσες εκδηλώσεις, όπως το Φεστιβάλ Αθηνών στο Ηρώδειο, τον εορτασμό των 750 ετών του Βερολίνου (1987) και τα 1000 χρόνια εκχριστιανισμού των Ρώσων στη Γενεύη (1988). Δημοσιογράφοι τον αποκαλούσαν «ψάλτη του αιώνα», ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος τον χαρακτήρισε «πρότυπο χριστιανού και ταλαντούχου ιεροψάλτη».

Καταθέτουμε ως τεκμήριο τον έπαινο από το ψήφισμα του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών το 1996: «Ἀνῆρευέκτης, θεωρητικῆς μουσικῆς παιδείας εὐμοιρήσας, φιλόκαλος ὠνκαίσεμνός τοῖς τρόποις, καλῶν ἀκουσμάτων ἔμπλεως, πολλὰ τῶν τοῦ δήμου ἀσμάτων ἐκ πάσης τῆς Ἑλλάδος, ἐρευνητῆς γενόμενος ἐν τῇ τῶν Ἀθηνῶν Ἀκαδημίᾳ συνελέξατο καὶ μουσικοῖς σημείοις κατέγραψεν, οὐ παύεται δὲ μελετῶν καὶ ἐκδιδούς ἔργα εὐκαρπα, τῆς δὲ μουσικῆς ἀρετῆς, ἧς ἡ κτῆσις ἀκιβδήλως μάλιστα αὐξανομένη πλούτου πολλοῦ κρείττων ἐστὶ, ἄριστος κάτοχος ἐγένετο, ὡς πρῶτος δὲ ψάλτης ἐν τῷ Ἀθήνησι Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἐν ἔτεσι πεντήκοντα ἄσμασιν αἰῶδαῖς πνευματικαῖς τὰς τῶν Χριστιανῶν ψυχὰς παραθήγει εὐφώνως καὶ ἐμμελῶς ἄδων, ἐπαινέσαι τε αὐτὸν καὶ τῆς Τέχνης τῆς Μουσικῆς διδάκτορα ἐπὶ τιμὸν ἀναδεῖξαι, τὸ δὲ ψήφισμα τό δε ἐν μεμβράνῃ ἀναγράψαι καὶ τὸν τοῦ Τμήματος Πρόεδρον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῇ Μεγάλῃ ἀναγνόντα καὶ τὰς τιμὰς ἀνειπόντα ἐπιδοῦνται αὐτῷ, ἧ ἂν ἡμέρᾳ ἡ ἀναγόρευσις γένηται, καθ' ἂν ἐννόμισται.»

Ὡς κληρικός, βρίσκω στον Σπυρίδωνα Περιστέρη έναν οδηγό που μας διδάσκει ὅτι ἡ ψαλτική εἶναι καρδιά τῆς Ορθοδοξίας, μια τέχνη που ἐνώνει τὸν ἄνθρωπο με τὸν Θεό στον χώρο τῆς ἐκκλησίας ὅπου ιερουργεῖται ἡ νηφάλιος μυσταγωγία. Ὡς Ἕλληνας πολίτης, ψηλαφῶ τὴν κοινὴ κοίτη ἐκκλησιαστικοῦ καὶ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ που ἀριστοτεχνικὰ ἰχνηλάτησε. Ὁ Σεπτέμβριος, μῆνας τῆς κοιμήσεώς του, μας

καλεί να αναλογιστούμε την ευθύνη μας να διαφυλάξουμε την παράδοση που μας κληροδότησε. Η φωνή του, που ακούγεται ακόμα σε δίσκους και διαδίκτυο, συνεχίζει να εμπνέει. Ο Σπυρίδων αναπαύεται πλέον «εν σκηναίς δικαίων», αλλά η παρουσία του υπεμφαίνει ακόμα στα αναλόγια και τις καρδιές μας. Κύριε, ανάπαυσον την ψυχήν του εν χώρα ζώντων, και ας είναι η μνήμη του αιώνια, σαν υμνολογία που δεν σβήνει ποτέ.

